

PRODUCTION AND ORGANIC FOOD MARKET IN POLAND AND AUSTRIA

Summary

The purpose of this study was to present production and organic food market in Poland compared to production and the Austrian market. Selection of countries was targeted. Austria was selected because it is a country where for years the highest share of farms and organic farming area in the European Union has been recorded. Austria also introduced the first national regulations on organic farming and there is the largest organization of organic farmers. Also many effective promotional activities are undertaken through which public awareness and demand for organic food systematically increases. Market analysis was carried out between 2004-2008. It was found that during the considered period, both in Poland and Austria the number of organic farms and organic farming area augmented. Dynamic changes were very much higher in Poland than in Austria, which means that the sphere Supply side in the studied countries are at different stages of development. In Austria, doubled the share of organic food in the total turnover of food. The sales structure of organic foods differs.

PRODUKCJA I RYNEK ŻYWNOŚCI EKOLOGICZNEJ W POLSCE I W AUSTRII

Streszczenie

Celem opracowania było przedstawienie produkcji oraz rynku żywności ekologicznej w Polsce na tle produkcji i rynku austriackiego. Dobór państw miał charakter celowy. Wybrano Austrię, ponieważ jest krajem, w którym od lat odnotowuje się najwyższy udział gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych w Unii Europejskiej. W Austrii wprowadzono również pierwsze regulacje krajowe w zakresie rolnictwa ekologicznego oraz istnieje największa organizacja rolników ekologicznych. Prowadzone są tam również liczne skuteczne działania promocyjne, dzięki którym systematycznie zwiększa się świadomość społeczeństwa i zapotrzebowanie na żywność ekologiczną. Analiza rynku została przeprowadzona na podstawie danych z lat 2004-2008. Stwierdzono, że w badanym okresie zarówno w Polsce, jak i w Austrii, wzrosła liczba gospodarstw ekologicznych i powierzchnia upraw ekologicznych. Dynamika zmian była zdecydowanie większa w Polsce niż w Austrii, co świadczy o tym, że podaż w analizowanych krajach znajduje się w różnych fazach rozwoju. W Austrii wzrósł dwukrotnie udział żywności ekologicznej w ogólnych obrotach żywności. Różna jest struktura sprzedaży żywności ekologicznej.

1. Wprowadzenie

Austria jest krajem, w którym od lat odnotowuje się najwyższy udział gospodarstw i powierzchni upraw ekologicznych w Unii Europejskiej. W kraju tym wprowadzono również pierwsze regulacje krajowe w zakresie rolnictwa ekologicznego oraz istnieje największa organizacja rolników ekologicznych. Z roku na rok wzrasta oferta produktów ekologicznych oraz ich dostępność na rynku. Prowadzone są tam także liczne skuteczne działania promocyjne, dzięki którym systematycznie zwiększa się świadomość społeczeństwa i zapotrzebowanie na żywność ekologiczną. Działania te realizowane są obecnie w ramach czwartego już „Aktionsprogramm Biologische Landwirtschaft 2008–2010“, którego celem jest przede wszystkim utrzymanie przez Austrię pozycji biolidera w UE, zwiększenie udziału powierzchni upraw ekologicznych do 20% (do roku 2010), stworzenie sprzyjających warunków umożliwiających sprzedaż wszystkich produktów jako ekologicznych oraz zaspokajanie popytu na produkty ekologiczne, przede wszystkim przez krajową podaż oraz upowszechnianie informacji na temat pozytywnego wpływu rolnictwa ekologicznego na środowisko naturalne (bioróżnorodność, ochrona gleby, wody, klimatu). Aby powyższe cele mogły być zrealizowane, podejmowane są w Austrii działania w zakresie doradztwa, edukacji, badań, modernizacji gospodarstw rolnych oraz PR [1].

2. Metodologia opracowania

Celem opracowania było przedstawienie produkcji oraz rynku żywności ekologicznej w Polsce na tle produkcji i rynku

austriackiego. Dobór państw miał charakter celowy. Chodziło o poznanie sytuacji i doświadczeń państwa wiodącego w produkcji metodami ekologicznymi w Unii Europejskiej. Taka analiza miała dać możliwość identyfikacji sprawdzonych rozwiązań, które można adoptować i wdrażać w naszym kraju. Przeprowadzono ją dla danych z lat 2004–2008. Uzupełniono je informacjami z roku 2009 oraz wcześniejszymi z przed roku 2004, jeśli te nie były dostępne. W pracy korzystano z raportów oraz informacji uzyskanych m.in. z Ministerstwa Gospodarki Rolnej i Leśnej, Środowiska i Gospodarki Wodnej (BMLFUW) w Wiedniu. Korzystano również z raportów Głównego Inspektoratu Jakość Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych oraz literatury przedmiotu. Zebrane dane poddano analizie porównawczej. Wyniki opracowania przedstawiono w formie tabel i rysunków.

3. Produkcja żywności ekologicznej w Polsce i w Austrii

Produkcja żywności ekologicznej w Polsce stale się rozwija i stwierdza się wyraźny wzrost liczby gospodarstw oraz powierzchni upraw ekologicznych (tab. 1). W 2008 roku liczba gospodarstw ekologicznych wynosiła 15 206 i zwiększyła się w stosunku do roku poprzedniego o ok. 25%, a do roku 2004 ponad czterokrotnie. W Austrii natomiast sytuacja wyglądała inaczej. W badanym okresie liczba gospodarstw utrzymywała się na podobnym poziomie [9]. W latach 2004 i 2008 odnotowano nawet nieznaczny spadek liczby gospodarstw, a w 2005 i 2007 roku nieznaczny wzrost. Systematycznie wzrastała natomiast powierzchnia upraw ekologicznych, zarówno w Pol-

se, jak i w Austrii. W latach 2004–2008 zwiększyła się o ponad 11% w Austrii, a w Polsce aż o 380%. Najnowsze dane, z 2009 roku wskazują na dalszy wzrost liczby gospodarstw ekologicznych oraz powierzchni upraw ekologicznych w Polsce. W latach 2004–2008 zwiększyła się również ponad czterokrotnie liczba przetwórci ekologicznych (z 55 do 236 przedsiębiorstw) [15].

Tab. 1. Liczba gospodarstw ekologicznych i wielkość powierzchni ekologicznej w Polsce i w Austrii

Table 1. The number of organic farms and organic farming area in Poland and Austria

Rok	Liczba gospodarstw ekologicznych		Powierzchnia upraw ekologicznych	
	Polska	Austria	Polska	Austria
2004	3 760	19 826	82 730	344 916
2005	7 182	20 310	166 300	360 969
2006	9 194	20 162	228 009	361 617
2007	12 121	19 997	287 529	372 026
2008	15 206	20 102	314 848	383 756
2009	17 478	b.d.	395 828	b.d.

Źródło / Source: Opracowanie własne na podstawie: Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007-2008. IJHAR-S, s. 12., Gruener Bericht 2009, BMLFUW, Wien 2009.

4. Oznaczenie produktów ekologicznych w Polsce i w Austrii

Oznaczenie produktów ekologicznych w Polsce i Austrii podlega takim samym, wspólnotowym regulacjom prawnym, w myśl których oznaczenie produktów ekologicznych powinno zawierać:

- numer identyfikacyjny jednostki certyfikującej,
 - wspólnotowe logo w odniesieniu do żywności paczkowanej,
 - oznaczenie miejsca, w którym wyprodukowano nieprzetworzone produkty rolnicze („rolnictwo UE”, rolnictwo spoza UE”, „rolnictwo UE/spoza UE”) [16].
- Nowe rozporządzenie wskazuje również na możliwość zastępowania lub uzupełnienia oznaczenia „UE” lub „spoza UE” nazwą kraju, jeśli wszystkie surowce, z których wytworzono produkt, wyprodukowano w tym samym kraju. Takie rozwiązanie stwarza możliwość wskazania konsumentom miejsca pochodzenia surowców ekologicznych oraz ochronę rynku rodzimego. Stosowanie logo unijnego przyjętego rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2092/91 w okresie do dnia 1 lipca 2010 roku jest dobrowolne. Z uwagi na fakt, że wspólnotowe logo mogło być mylone z innymi logo, stosowanymi w przypadku chronionych oznaczeń geograficznych i chronionych nazw pochodzenia, od 1 lipca 2010 roku obowiązywać będzie nowe „unijne logo produkcji ekologicznej”. Dotychczasowe logo może być stosowane na opakowaniach produktów ekologicznych do dnia 1 lipca 2012 roku. Dla produktów wytworzonych w okresie przedstawiania stosowane są inne formy oznakowania. Taki produkt może być opatrzony oznaczeniem: „produkt w trakcie konwersji na rolnictwo ekologiczne” [8].

W Austrii, poza logiem wspólnotowym, stosowane jest logo państwowe ogólnokrajowe dla produktów ekologicznych. Konstrukcja znaku austriackiego może zawierać informacje na temat miejsca pochodzenia surowca. Oznaczeniu źródła surowca służy podanie nazwy kraju związkowego – landu (Tyrol, Bawaria), państwa (Austria, Francja) lub regionu o charakterze ponadpaństwowym (Region Alp)

oraz barwa zewnętrznych pierścieni charakterystycznych dla danego regionu czy kraju. Na przykład dla Austrii jest to kolor czerwony [14].

Dla produktów wieloskładnikowych, oznakowanych jako produkty rodzime austriackie, dopuszczalne jest pewne odstępstwo, ale tylko w odniesieniu do produktów, które nie mogą być wytwarzane we własnym kraju (maksymalnie do jednej trzeciej masy produktu) [6].

Taki sposób znakowania umożliwia jednoznaczny identyfikację produktów ekologicznych przez konsumenta dodatkowo z punktu widzenia źródeł ich pochodzenia. Rysunek 1 prezentuje austriacki znak państwowy z podaniem i pominięciem źródła pochodzenia. W Polsce na razie brak państwowego znaku ekologicznego, a jednym z najbardziej znanych znaków na rynku krajowym jest logo stowarzyszenia „Ekoland”.

Rys. 1. AMA Biozeichen – znak dla produktów ekologicznych w Austrii

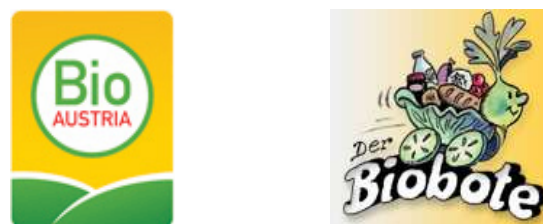
Fig. 1. AMA Biozeichen – the sign for ecological products in Austria

Źródło / Source: http://www.janatuerrlich.at/janatuerrlich/static/external.asp?extlink=http://appl.janatuerrlich.at/appl/bio/kontollkriterien/titel_und_inhalt.htm&katNr=887&sNr=2180

AMA jest instytucją w Austrii, która prowadzi działania marketingowe na różnych rynkach rolnych, nie ograniczając się wyłącznie do produktów ekologicznych. Przeprowadzone badania ankietowe wśród konsumentów wykazały, że większość z nich uważa, że produkty konwencjonalne oznakowane jako AMA-Guetesiegel pochodzą z gospodarstw ekologicznych. Wyniki badań zaniepokoiły liczne organizacje ekologiczne i doprowadziły do powstania AMA – Bio-Rady, składającej się z przedstawicieli organizacji ekologicznych [13]. Dzięki ich pracy udało się uzyskać 10,5 miliona zł ze środków unijnych na reklamę ekoproductów. Przygotowany projekt na okres trzech lat zakładał wykorzystanie łącznie ponad 21 milionów zł na wsparcie zbytu produktów ekologicznych w Austrii.

W Austrii na rynku produktów ekologicznych istnieją różne znaki organizacji producenckich i handlowych (rys. 2, 3).

Przykładem takiego znaku jest znak organizacji BioAustria, największej organizacji rolników ekologicznych w Europie (ok. 13 000 członków) (rys. 4).

Rys. 2. Przykładowe znaki organizacji producenckich w Austrii

Fig. 2. Bio Austria, Der Biobote – the signs for ecological products in Austria

Źródło / Source: http://www.bio-austria.at/startseite/organisation/bio_austria_oesterreich, <http://www.derbiobote.at>

Do najbardziej popularnych marek handlowych należą w Austrii ja Natuerlich i Natur pur (rys. 3).

Rys. 3. Przykładowe znaki handlowe sieci w Austrii
Fig. 3. ja! Natuerlich, Natur pur - the signs for ecological products in Austria

Źródło/ Source: <http://www.bhak-graz.ac.at/projekte/bio/bioMS.htm>, <http://www.naturpur.at/spar-at/index.html>

Rys. 4. Znak stowarzyszenia EKOLAND w Polsce
Fig. 4. Ekoland - the sign for ecological products in Poland
Źródło / Source: <http://www.zieloneznaki.pl/index.php>

5. Rynek i sprzedaż żywności ekologicznej w Polsce i w Austrii

W ostatnim okresie wielkość rynku produktów ekologicznych w Austrii podwoiła się. Z raportu „Oekologischer Landbau in Oesterreich 2004” wg Dietachmair wynika, że roczny obrót produktami ekologicznymi w Austrii stanowił ok. 400 mln euro, tj. 3,1 % udziału w rynku żywności [7,11]. Najnowsze dane z 2008 roku opublikowane w raporcie Ministerstwa Gospodarki Rolnej i Leśnej, Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wiedniu wskazują, iż wielkość obrotów bioproduktami dynamicznie wzrosła i wynosi obecnie ok. 900 mln euro, tj. ok. 6% udziału w rynku żywności [5].

Sprzedaż żywności ekologicznej na rynku austriackim prowadzona jest różnymi kanałami. Dominującym kanałem sprzedaży jest sprzedaż detaliczną. W 2008 roku obrót produktami ekologicznymi w tym kanale dystrybucji wyniósł 607 mln euro, co stanowiło 66,4% udziału sprzedaży żywności ekologicznej w ogólnej sprzedaży żywności w Austrii [5]. W przeciągu ośmiu ostatnich lat udział ten zmalał o 5,6% [10]. Raport Ministerstwa Gospodarki Rolnej i Leśnej, Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wiedniu z 2005 roku powołuje się na informacje zawarte w Lebensmittelbericht 2003, w którym udział ten określono na 75%, co w porównaniu z 2008 roku oznacza spadek o 8,6% [12].

Jak wynika z badań w sieci Hofer/Lidl największym zainteresowaniem konsumentów cieszą się takie produkty jak ziemniaki, jaja, mleko (tab. 2). Udział ich stanowi ponad 10%. Bardzo wysoki jest również udział w Austrii sprzedaży chleba i przetworów mącznych – szacowany na około 20% [5]. W badanym okresie systematycznie wzrastał udział sprzedaży świeżych owoców, drobiu, kiełbasy i szynki, który w supermarketach jest stosunkowo niski. Największe spadki odnotowano natomiast w sprzedaży jaj [2, 3]. Eksperci uzasadniają je większymi różnicami cen w stosunku do produktów konwencjonalnych.

Tab. 2. Udział żywności bio w całkowitej wartości sprzedaży sieci Hofer/Lidl w Austrii w latach 2004-2008 (%)

Table 2. The share of organic products in total food sales in Hofer/Lidl in Austria (%)

Wyszczególnienie	Lata				
	2004	2005	2006	2007	2008
mleko	12,4	11,3	11,5	11,7	11,8
jogurt	7,8	10,05	10,2	11,3	9,8
masło	7,2	9,2	8,8	8,5	8,5
mięso/drób	2,1	2,6	3,0	3,2	2,9
kiełbasa/szynka	1,2	1,4	1,4	1,7	1,7
świeże owoce	3,6	4,6	6,3	7,1	7,7
świeże warzywa	4,9	5,7	6,4	7,6	6,7
ziemniaki	14,5	17,7	15,9	16,7	14,3
jaja	19,4	19,4	17,6	16,5	13,8
Udział żywności bio	4,1	4,4	4,6	5,2	5,2

Źródło / Source: Opracowanie własne na podstawie: Allgemeine Ergebnisse. RollAMA Trimester 2006. RollAMA 2006/AMA Marketing, KeyQUEST Marktforschung, Allgemeine Ergebnisse. RollAMA Trimester 2008. RollAMA 2008/AMA Marketing, KeyQUEST Marktforschung

Obrót produktami ekologicznymi wzrósł w specjalistycznych sklepach ekologicznych i stanowił w 2008 roku 140 mln. euro, tj. 15% udziału sprzedaży żywności ekologicznej w ogólnej sprzedaży żywności w Austrii [5]. Wśród sklepów specjalistycznych w Austrii można spotkać bardzo różne punkty sprzedaży. Należą tu m.in. sklepy o długiej ponad 100-letniej tradycji, zwane Reformhaeuser, które działają w formie spółdzielni (Neuform Vereinigung Deutscher Reformhaeuser eG). Liczba ich w Austrii systematycznie wzrasta i wynosiła w 2007 roku 1144 [18].

Systematycznie wzrasta również znaczenie sprzedaży żywności ekologicznej w punktach zbiorowego żywienia. Obecnie udział ten stanowi 4,8% w ogólnej sprzedaży żywności w Austrii. W stosunku do roku 2000 udział ten wzrósł o 60%. Taka forma sprzedaży ma wiele zalet, m.in. zapewnia konsumentom posiłek przygotowany ze świeżych produktów od znanych i sprawdzonych dostawców, a rolnikowi systematyczny zbytni i zadowalające ceny. W związku z coraz częstszym brakiem czasu na zakupy i przygotowanie posiłków w domu należy spodziewać się dalszego wzrostu znaczenia tej formy sprzedaży.

Natomiast spadek sprzedaży widoczny jest w dystrybucji bezpośredniej u producentów rolnych. Udział tej formy sprzedaży w 2008 roku wynosił 6,9% w ogólnej sprzedaży żywności w Austrii. Jeszcze w 2000 i 2003 roku był drugim co do znaczenia kanałem dystrybucji dla żywności ekologicznej w Austrii i stanowił 15% udziału sprzedaży żywności ekologicznej w ogólnej sprzedaży żywności w Austrii. W raporcie Ministerstwa Gospodarki Rolnej i Leśnej, Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wiedniu z 2005 roku podkreślano, iż sprzedaż w gospodarstwie niektórych producentów pozostaje nadal ważnym kanałem ich dystrybucji. Gospodarstwo jest głównym miejscem zaopatrzenia w ekologiczne mięso, wędliny, owoce i warzywa dla 38-40% austriackich gospodarstw domowych deklarujących spożywanie żywności ekologicznej [4].

W Polsce produkty ekologiczne sprzedawane są bezpośrednio (66%), poprzez sklepy specjalistyczne (27%) oraz sklepy ogólnospożywcze (5%) i inne (2%) [17]. Sprzedaż produktów ekologicznych w sieciach handlowych prowadzona była dotychczas z różnym skutkiem.

6. Wnioski

Na podstawie przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski:

1. W latach 2004-2008 liczba gospodarstw ekologicznych oraz powierzchni ekologicznej w Polsce oraz Austrii powiększyła się. Dynamika zmian była zdecydowanie większa w Polsce niż w Austrii, co świadczy o tym, że podaż w analizowanych krajach znajduje się w różnych fazach rozwoju.
2. W badanym okresie wielkość rynku austriackiego zwiększyła się dwukrotnie. Wzrost ten spowodowany był szeregiem działań podjętych w ramach kolejnych czterech planów rozwoju rolnictwa ekologicznego. Miały one przeciwdziałać spadkowi liczby gospodarstw ekologicznych, m.in. poprzez kreowanie zapotrzebowania na produkty ekologiczne i dzięki temu zapewnienie możliwości zbytu produktów.
3. Systematyczny wzrost liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce wymaga, wzorem Austrii, podejmowania przez państwo szeregu działań wpływających na równie dynamiczny rozwój rynku tych produktów. Szczególnie godne naśladowania są działania marketingowe, w tym wykreowanie przez Austriaków ogólnokrajowego, państwowego logo uwzględniającego możliwość identyfikacji miejsca pochodzenia surowca.

7. Literatura

- [1] Aktionsprogramm Biologische Landwirtschaft 2008, BMLFUW Wien.
- [2] Allgemeine Erbebnisse. RollAMA Trimester 2006. RollAMA 2006/AMA Marketing KeyQUEST Marktforschung.
- [3] Allgemeine Erbebnisse. RollAMA Trimester 2008. RollAMA 2008/AMA Marketing, KeyQUEST Marktforschung.
- [4] Biologische Landwirtschaft in Oesterreich, BMLFUW, Wien 2005.
- [5] Biologische Landwirtschaft in Oesterreich, BMLFUW, Wien 2009.
- [6] BIO-Siegel - Biologischer Garant fuer Naturbelassenheit. <http://www.ama.at>
- [7] Dietachmair T. Bio-markt im Wandel. ERNTE Zeitschrift fuer Landwirtschaft und Oekologie [W:] Klingbacher E., Pohl A. Oekologischer Landbau in Oesterreich 2004.
- [8] Glamowska E., Świeża A., Just T.: Znakowanie produktów ekologicznych w świetle obowiązującego prawa. [W:] Prowadzenie gospodarstwa ekologicznego w świetle nowych regulacji prawnych. Materiały konferencyjne, KPODR, Minikowo, 2010.
- [9] Gruener Bericht 2009, BMLFUW, Wien, 2009.
- [10] Hamm U., Gronefeld F., Halpin D.: Analysis of the European market for organic food. Scholl of Management and Buisnes. The University of Wales Aberystwyth 2002. [W:] Żakowska-Biemans S., Gutkowska K.: Rynek żywności ekologicznej w Polsce i w krajach Unii Europejskiej. Wyd. SGGW, Warszawa, 2003.
- [11] Klingbacher E., Pohl A. Oekologischer Landbau in Oesterreich, 2004,
- [12] Lebensmittelbericht 2003 [W:] Biologische Landwirtschaft in Oesterreich, BMLFUW, Wien, 2005
- [13] Mergili i in: Oesterreich: Mehr Oeko-Flaeche, mehr Bio-Nachfrage, mehr Zusammenarbeit. [W:] Jahrbuch Oeko-Landbau 2003. Stiftung Oekologie und Landbau, Bad Duerkheim 2003, s. 104-108.
- [14] Richtlinie fuer die Verleihung des Rechtes zur Fuehrung des AMA-Biozeichens ohne Ursprungsangabe und des AMA-Biozeichens mit Ursprungsangabe der Agrarmarkt Austria Marketing GesmbH zur Foerderung der landwirtschaftlichen Produktion aus biologischem Anbau. Version Sept. 2002, s. 4.
- [15] Rolnictwo ekologiczne w Polsce. Raport 2007-2008. IJHAR-S.
- [16] ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91. Tyburski J., Żakowska-Biemans S.: Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego. Wyd. SGGW, Warszawa, 2007.
- [18] Zahlen, Daten, Fakten. http://www.neuform.de/branche/zahlen_daten_fakten.htm